

Ảnh hưởng của MXH ở Việt Nam trong quá trình chuyển đổi số

ISSN: 2734-9195 16:45 22/04/2026

Mạng xã hội góp phần mở rộng khả năng kết nối xã hội, tăng cường sự tương tác giữa các cá nhân và nhóm cộng đồng, thúc đẩy tinh thần tương thân tương ái...

Tác giả: **Đại đức Thích Thiền Như**
Chánh Thư ký Ban Hoằng pháp GHPGVN TP.Huế

Tóm tắt: *Bài viết phân tích tác động của mạng xã hội đối với văn hóa cộng đồng ở Việt Nam trong quá trình chuyển đổi số. Trên cơ sở kết hợp phương pháp phân tích tài liệu, tiếp cận liên ngành giữa văn hóa học, xã hội học và truyền thông, nghiên cứu làm rõ những biến đổi trong giao tiếp cộng đồng, hệ giá trị văn hóa và thực hành văn hóa xã hội. Kết quả cho thấy mạng xã hội vừa mở rộng không gian giao tiếp, thúc đẩy sáng tạo và lan tỏa giá trị văn hóa, vừa đặt ra những thách thức liên quan đến lệch chuẩn hành vi, suy giảm tính cố kết cộng đồng và nguy cơ phai nhạt bản sắc văn hóa.*

Bài viết đề xuất một số định hướng nhằm phát triển văn hóa cộng đồng theo hướng bền vững trong môi trường số.

Từ khóa: *mạng xã hội, văn hóa cộng đồng, chuyển đổi số, giá trị văn hóa, phát triển bền vững.*

Mở đầu

Trong khi cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư đang diễn ra mạnh mẽ, chuyển đổi số đã trở thành xu thế tất yếu và là động lực chiến lược trong tiến trình phát triển kinh tế - xã hội của nhiều quốc gia, trong đó có Việt Nam. Không chỉ tác động đến lĩnh vực sản xuất, quản trị và giáo dục, chuyển đổi số còn làm thay đổi sâu sắc phương thức giao tiếp, tương tác xã hội và hình thành những không gian văn hóa mới. Trong tiến trình ấy, mạng xã hội nổi lên như một hiện tượng truyền thông - xã hội đặc biệt, có sức ảnh hưởng sâu rộng đến đời sống

cộng đồng.

Tại Việt Nam, sự phát triển nhanh chóng của các nền tảng như Facebook, TikTok, YouTube, Zalo và Instagram đã đưa mạng xã hội trở thành một phần không thể tách rời trong sinh hoạt thường nhật của người dân, đặc biệt là giới trẻ. Mạng xã hội không chỉ là nơi trao đổi thông tin mà còn là môi trường kiến tạo dư luận, hình thành xu hướng xã hội, lan tỏa giá trị văn hóa và tái cấu trúc các mối quan hệ cộng đồng. Từ những nhóm cư dân địa phương, cộng đồng nghề nghiệp, diễn đàn học thuật cho đến các phong trào thiện nguyện trực tuyến, mạng xã hội đang góp phần định hình một mô hình cộng đồng mới trong không gian số.

Tuy nhiên, bên cạnh những tác động tích cực như tăng cường kết nối xã hội, quảng bá bản sắc văn hóa và thúc đẩy tinh thần tương trợ cộng đồng, mạng xã hội cũng đặt ra nhiều thách thức đáng quan ngại. Sự lan truyền của thông tin sai lệch, hiện tượng bạo lực ngôn từ, xu hướng cực đoan hóa quan điểm, cũng như sự suy giảm giao tiếp trực tiếp trong đời sống thực đang ảnh hưởng không nhỏ đến hệ giá trị văn hóa cộng đồng truyền thống của người Việt. Những biến đổi này đặt ra yêu cầu cần phải nhìn nhận một cách hệ thống và khoa học về vai trò của mạng xã hội trong bối cảnh chuyển đổi số.

Văn hóa cộng đồng vốn là một trong những nền tảng quan trọng của xã hội Việt Nam, được hình thành trên cơ sở tinh thần đoàn kết, tính cố kết làng xã, đạo lý tương thân tương ái và ý thức trách nhiệm tập thể. Khi không gian mạng trở thành "không gian sống thứ hai" của con người hiện đại, những giá trị ấy đang đứng trước quá trình tái định hình mạnh mẽ. Vì vậy, việc nghiên cứu "Ảnh hưởng của mạng xã hội đến văn hóa cộng đồng ở Việt Nam trong quá trình chuyển đổi số" không chỉ mang ý nghĩa học thuật mà còn có giá trị thực tiễn sâu sắc trong việc hoạch định chính sách phát triển văn hóa số bền vững.

Từ những lý do trên, bài tham luận tập trung phân tích những tác động đa chiều của mạng xã hội đối với văn hóa cộng đồng ở Việt Nam, làm rõ cả phương diện tích cực lẫn tiêu cực, đồng thời đề xuất một số định hướng và giải pháp nhằm phát huy những giá trị văn hóa cộng đồng trong môi trường số.

1. Cơ sở lý luận

1.1. Khái niệm mạng xã hội

Mạng xã hội (social media/social networking platforms) được hiểu là hệ thống các nền tảng trực tuyến cho phép cá nhân và tổ chức tạo lập hồ sơ, kết nối,

tương tác, chia sẻ thông tin và tham gia vào các cộng đồng số theo nhiều hình thức khác nhau. Theo Kaplan và Haenlein [3] mạng xã hội là một dạng ứng dụng dựa trên nền tảng Internet, được xây dựng trên cơ sở tư tưởng và công nghệ của Web 2.0, cho phép tạo ra và trao đổi nội dung do người dùng tạo lập.

Trong điều kiện hiện nay, mạng xã hội không còn đơn thuần là công cụ giao tiếp mà đã trở thành một không gian xã hội số, nơi diễn ra các hoạt động trao đổi thông tin, hình thành dư luận, biểu đạt cảm xúc và kiến tạo các giá trị văn hóa mới. Các nền tảng như Facebook, TikTok, YouTube, Zalo và Instagram đang giữ vai trò trung tâm trong đời sống truyền thông của xã hội Việt Nam.

Đặc trưng nổi bật của mạng xã hội bao gồm: (1) tính kết nối rộng mở, không bị giới hạn bởi không gian địa lý; (2) tính tương tác đa chiều, cho phép phản hồi tức thời; (3) tính lan truyền nhanh, nội dung có thể phổ biến với tốc độ rất lớn; (4) tính cộng đồng hóa, dễ dàng hình thành các nhóm có chung sở thích, giá trị và mục tiêu.

Chính những đặc điểm này khiến mạng xã hội trở thành nhân tố có ảnh hưởng trực tiếp đến đời sống văn hóa cộng đồng.

1.2. Khái niệm văn hóa cộng đồng

Văn hóa cộng đồng là tổng thể những giá trị, chuẩn mực, niềm tin, lối sống, tập quán và phương thức ứng xử được hình thành, duy trì và chia sẻ trong một cộng đồng xã hội nhất định. Đây là yếu tố tạo nên bản sắc, tính cố kết và sức mạnh nội sinh của cộng đồng.

Đối với Việt Nam, văn hóa cộng đồng mang đậm dấu ấn của nền văn hóa làng xã truyền thống, được biểu hiện qua các giá trị như: tinh thần đoàn kết; ý thức tương thân tương ái; đạo lý "lá lành đùm lá rách"; sự gắn bó giữa cá nhân với tập thể; trách nhiệm xã hội và ý thức cộng đồng. Những giá trị này không chỉ tồn tại trong đời sống thực mà hiện nay đang được chuyển hóa và tái hiện trên không gian số thông qua các hình thức tương tác trực tuyến.

1.3. Cơ sở lý thuyết tiếp cận

1.3.1. Lý thuyết xã hội mạng

Theo Manuel Castells [2], xã hội hiện đại đang chuyển từ mô hình xã hội truyền thống sang xã hội mạng (network society), trong đó các mối quan hệ xã hội được cấu trúc chủ yếu thông qua các mạng lưới thông tin và truyền thông số.

Lý thuyết này giúp lý giải sự dịch chuyển từ mô hình cộng đồng truyền thống dựa trên địa vực sang mô hình cộng đồng kết nối trên nền tảng số.

1.3.2. Lý thuyết tương tác biểu tượng

Lý thuyết tương tác biểu tượng cho rằng ý nghĩa xã hội được hình thành thông qua quá trình tương tác giữa con người với nhau. Trên mạng xã hội, ngôn ngữ, biểu tượng, hình ảnh, lượt thích, bình luận và chia sẻ đều trở thành những phương tiện biểu đạt ý nghĩa và kiến tạo bản sắc cộng đồng.

Điều này cho thấy mạng xã hội không chỉ truyền tải thông tin mà còn góp phần hình thành những chuẩn mực ứng xử mới trong đời sống cộng đồng.

2. Thực trạng và những ảnh hưởng của mạng xã hội đến ở Việt Nam

2.1. Thực trạng sử dụng mạng xã hội trong bối cảnh chuyển đổi số tại Việt Nam

Trong những năm gần đây, Việt Nam chứng kiến sự phát triển mạnh mẽ của hạ tầng số và mức độ phổ cập Internet trong đời sống xã hội. Theo Bộ Thông tin và Truyền thông [1], tỷ lệ người dân sử dụng Internet tại Việt Nam đã vượt trên 78% dân số, trong đó phần lớn người dùng thường xuyên tiếp cận các nền tảng mạng xã hội như Facebook, Zalo, TikTok và YouTube. Điều này cho thấy mạng xã hội đã trở thành một thành tố thiết yếu trong cấu trúc giao tiếp xã hội hiện đại.

Không gian mạng ngày càng đóng vai trò như một "không gian cộng đồng thứ hai", nơi các cá nhân tham gia trao đổi thông tin, biểu đạt quan điểm, kết nối tình cảm và tổ chức các hoạt động xã hội. Nhiều cộng đồng trực tuyến đã hình thành với quy mô lớn, từ nhóm cư dân khu phố, hội đồng hương, cộng đồng nghề nghiệp cho đến các diễn đàn tôn giáo, giáo dục và thiện nguyện.

Theo nghiên cứu của Nguyễn Văn Dân [8], quá trình số hóa các mối quan hệ xã hội tại Việt Nam đang làm xuất hiện mô hình cộng đồng phi địa vực, tức cộng đồng không còn bị giới hạn bởi ranh giới không gian truyền thống mà được kết nối bằng lợi ích và giá trị chung.

Điều này phản ánh rõ nét đặc điểm của quá trình chuyển đổi số: không chỉ là sự thay đổi về công nghệ mà còn là sự tái cấu trúc nền tảng văn hóa - xã hội.

2.2. Những ảnh hưởng tích cực của mạng xã hội đối với văn hóa cộng đồng

2.2.1. Tăng cường khả năng kết nối và cố kết xã hội

Một trong những ảnh hưởng tích cực nổi bật nhất của mạng xã hội là khả năng mở rộng phạm vi kết nối cộng đồng. Nếu trước đây các quan hệ xã hội chủ yếu được thiết lập dựa trên yếu tố địa lý, gia đình hoặc nghề nghiệp trực tiếp, thì giờ đây mạng xã hội cho phép con người kết nối nhanh chóng với những cá nhân và nhóm có cùng mối quan tâm, giá trị hoặc mục tiêu.

Điều này đặc biệt có ý nghĩa trong xã hội Việt Nam, nơi truyền thống cộng đồng luôn được xem là nền tảng của đời sống văn hóa. Các nhóm hỗ trợ người dân, diễn đàn học thuật, cộng đồng Phật tử, nhóm thiện nguyện cứu trợ thiên tai là những minh chứng cụ thể cho sự gia tăng tính cố kết xã hội trong môi trường số.

Theo Trần Ngọc Thêm [10], văn hóa Việt Nam vốn mang tính cộng đồng rất cao, đề cao sự gắn bó giữa con người với tập thể. Mạng xã hội, ở một khía cạnh nhất

định, đang tiếp nối và mở rộng đặc tính này trong bối cảnh hiện đại.

2.2.2. Lan tỏa các giá trị nhân văn và tinh thần tương trợ

Mạng xã hội đã trở thành công cụ hữu hiệu trong việc lan tỏa những giá trị đạo đức và tinh thần tương thân tương ái của dân tộc Việt Nam.

Trong các giai đoạn khó khăn như đại dịch COVID-19, bão lũ miền Trung, các chiến dịch quyên góp trực tuyến, hỗ trợ thực phẩm và cứu trợ y tế đã được tổ chức và lan truyền mạnh mẽ trên mạng xã hội. Đây là biểu hiện rõ nét của việc công nghệ số góp phần củng cố văn hóa cộng đồng.

Theo Phạm Hồng Tung [9], không gian số đã thúc đẩy sự hình thành của "văn hóa sẻ chia", trong đó các hành vi hỗ trợ cộng đồng không còn giới hạn ở đời sống thực mà được mở rộng mạnh mẽ trên môi trường trực tuyến.

2.2.3. Góp phần bảo tồn và quảng bá bản sắc văn hóa Việt Nam

Mạng xã hội cũng đóng vai trò quan trọng trong việc quảng bá văn hóa dân tộc. Các nội dung về lễ hội truyền thống, nghệ thuật dân gian, di sản Phật giáo, áo dài, ẩm thực vùng miền được phổ biến rộng rãi, tạo hiệu ứng lan tỏa tích cực.

Nhiều giá trị văn hóa địa phương vốn trước đây chỉ tồn tại trong phạm vi hẹp nay đã tiếp cận được đông đảo công chúng trong và ngoài nước. Điều này góp phần quan trọng trong việc bảo tồn bản sắc văn hóa Việt Nam trong tiến trình toàn cầu hóa và chuyển đổi số. Theo Ngô Đức Thịnh [5] số hóa các giá trị văn hóa truyền thống là xu hướng tất yếu để bảo tồn di sản trong xã hội hiện đại.

2.3. Những ảnh hưởng tiêu cực của mạng xã hội đối với văn hóa cộng đồng

2.3.1. Sự suy giảm tương tác cộng đồng trực tiếp

Một trong những biểu hiện rõ nét nhất là xu hướng suy giảm các mối quan hệ trực tiếp trong đời sống thực. Khi mạng xã hội trở thành phương tiện giao tiếp chủ đạo, nhiều hình thức sinh hoạt cộng đồng truyền thống như gặp gỡ mặt đối mặt, trao đổi trực tiếp trong gia đình, khu dân cư, làng xóm dần bị thu hẹp.

Điều này dẫn đến hiện tượng "gần trên không gian mạng nhưng xa trong đời sống thực", làm giảm chiều sâu cảm xúc và sự gắn kết xã hội. Đặc biệt ở giới trẻ, thời gian dành cho mạng xã hội ngày càng tăng trong khi thời gian dành cho gia đình và cộng đồng thực tế có xu hướng giảm. Theo Lê Ngọc Hùng [4], quá trình số hóa giao tiếp xã hội có thể làm suy yếu vốn xã hội truyền thống, nhất là các mối quan hệ dựa trên niềm tin, tình cảm và sự hiện diện trực tiếp.

2.3.2. Biến đổi chuẩn mực ứng xử và văn hóa giao tiếp

Mạng xã hội đang tạo ra những biến đổi đáng kể trong chuẩn mực ứng xử cộng đồng. Nhiều hiện tượng như: ngôn ngữ mạng thiếu chuẩn mực, lời nói cực đoan, bạo lực ngôn từ, công kích cá nhân, văn hóa "ném đá tập thể" đang trở nên phổ biến.

Không ít trường hợp, những phát ngôn thiếu kiểm chứng hoặc mang tính kích động đã nhanh chóng lan rộng, tạo ra các làn sóng tranh cãi và chia rẽ trong cộng đồng. Điều này không chỉ ảnh hưởng đến cá nhân mà còn làm suy giảm chất lượng môi trường văn hóa cộng đồng trên không gian số.

2.3.3. Sự lan truyền thông tin sai lệch và khủng hoảng niềm tin xã hội

Một vấn đề nổi bật khác là sự lan truyền mạnh mẽ của tin giả, tin đồn và thông tin chưa được kiểm chứng. Người dùng có thể dễ dàng chia sẻ nội dung chỉ với một thao tác đơn giản, thông tin sai lệch có khả năng lan truyền nhanh hơn nhiều so với quá trình kiểm chứng của các cơ quan chức năng.

Điều này dẫn đến nhiều hệ quả nghiêm trọng như: gây hoang mang trong cộng đồng, tạo ra tâm lý đám đông, kích động tranh cãi xã hội, làm suy giảm niềm tin vào các thiết chế xã hội và truyền thông chính thống.

Về mặt văn hóa cộng đồng, đây là nguy cơ làm rạn nứt niềm tin xã hội - một giá trị nền tảng của cộng đồng Việt Nam.

2.3.4. Nguy cơ phai nhạt bản sắc văn hóa truyền thống

Mạng xã hội thúc đẩy quá trình toàn cầu hóa văn hóa với tốc độ rất nhanh. Người dùng, đặc biệt là thanh thiếu niên, thường xuyên tiếp xúc với các xu hướng, lối sống và hệ giá trị ngoại lai.

Mặc dù giao lưu văn hóa là điều tích cực, nhưng nếu thiếu chọn lọc sẽ dẫn đến nguy cơ: lai tạp văn hóa, xa rời giá trị truyền thống, giảm ý thức gìn giữ bản sắc dân tộc. Theo Trần Quốc Vượng [11], bản sắc văn hóa dân tộc luôn cần được bảo vệ trong quá trình hội nhập, nếu không sẽ dễ bị hòa tan trong dòng chảy văn hóa toàn cầu. Nhưng trong môi trường mạng xã hội, nguy cơ này càng trở nên rõ rệt khi các trào lưu mang tính nhất thời có thể nhanh chóng thay thế những giá trị bền vững của cộng đồng.

3. Giải pháp và khuyến nghị chính sách

3.1. Nâng cao nhận thức và giáo dục văn hóa số cho cộng đồng

Một trong những giải pháp mang tính nền tảng là tăng cường giáo dục nhận thức về văn hóa số và trách nhiệm công dân trên không gian mạng. Người dùng

cần được trang bị không chỉ kỹ năng sử dụng công nghệ mà còn cả năng lực đánh giá thông tin, ý thức ứng xử văn minh và trách nhiệm đạo đức số.

Đối với học sinh, sinh viên và thanh niên - nhóm đối tượng sử dụng mạng xã hội thường xuyên nhất - cần lồng ghép nội dung: kỹ năng số; kỹ năng nhận diện tin giả; văn hóa tranh luận; chuẩn mực ứng xử trực tuyến; trách nhiệm pháp lý khi phát ngôn trên mạng. Theo Nguyễn Thị Mỹ Lộc [7], giáo dục văn hóa số phải được xem là một cấu phần của giáo dục công dân trong thời đại chuyển đổi số. Điều này không chỉ giúp xây dựng cộng đồng mạng lành mạnh mà còn góp phần gìn giữ những giá trị truyền thống của văn hóa Việt Nam trong môi trường số.

3.2. Hoàn thiện hành lang pháp lý và tăng cường quản trị không gian mạng

Bên cạnh yếu tố giáo dục, việc hoàn thiện hệ thống chính sách và pháp luật là giải pháp có ý nghĩa quyết định. Nhà nước cần tiếp tục xây dựng và hoàn thiện các quy định pháp lý liên quan đến: kiểm soát tin giả; bảo vệ dữ liệu cá nhân; xử lý hành vi bạo lực ngôn từ; ngăn chặn nội dung độc hại; xử lý vi phạm đạo đức và chuẩn mực văn hóa trên mạng xã hội. Việc xây dựng môi trường số an toàn cần dựa trên nguyên tắc kết hợp giữa quản lý nhà nước, trách nhiệm nền tảng và ý thức người dùng.

Cùng với đó, cần tăng cường sự phối hợp giữa cơ quan quản lý, doanh nghiệp công nghệ và các tổ chức xã hội nhằm tạo nên cơ chế giám sát hiệu quả đối với không gian truyền thông số.

3.3. Phát huy giá trị văn hóa truyền thống trong môi trường số

Một giải pháp có ý nghĩa lâu dài là chủ động đưa các giá trị văn hóa truyền thống của cộng đồng Việt Nam vào không gian số. Những giá trị như: tinh thần đoàn kết, lòng nhân ái, ý thức cộng đồng, hiếu nghĩa, văn hóa đối thoại... cần được chuyển tải thành các nội dung truyền thông tích cực trên mạng xã hội.

Các tổ chức văn hóa, giáo dục, tôn giáo và đoàn thể xã hội có thể đóng vai trò quan trọng trong việc xây dựng các chiến dịch truyền thông lan tỏa giá trị tốt đẹp của văn hóa Việt Nam. Theo Ngô Đức Thịnh [5], bảo tồn văn hóa trong thời đại số không phải là giữ nguyên hình thức cũ mà là tái hiện giá trị cốt lõi bằng phương thức mới phù hợp với bối cảnh hiện đại. Đây chính là hướng đi giúp văn hóa cộng đồng không bị hòa tan trong dòng chảy toàn cầu hóa.

3.4. Xây dựng mô hình cộng đồng số tích cực và bền vững

Một hướng tiếp cận mới là phát triển các mô hình cộng đồng trực tuyến tích cực dựa trên các giá trị xã hội tốt đẹp. Các nhóm cộng đồng trên mạng xã hội có thể được tổ chức theo những mục tiêu cụ thể như: hỗ trợ giáo dục; thiện nguyện; bảo tồn văn hóa địa phương; kết nối nghề nghiệp; lan tỏa giá trị sống tích cực. Những cộng đồng này nếu được định hướng đúng sẽ trở thành không gian thực hành văn hóa cộng đồng trong bối cảnh số hóa.

Theo Phạm Hồng Tung [9], sự phát triển của các cộng đồng số tích cực là biểu hiện của quá trình tái cấu trúc vốn xã hội trong thời đại kỹ thuật số.

Kết luận

Trong lúc chuyển đổi số đang diễn ra mạnh mẽ tại Việt Nam, mạng xã hội đã và đang trở thành một không gian xã hội mới có ảnh hưởng sâu rộng đến mọi phương diện của đời sống cộng đồng. Không chỉ là công cụ giao tiếp và chia sẻ thông tin, mạng xã hội còn đóng vai trò như một thiết chế văn hóa mới, góp phần tái cấu trúc các quan hệ xã hội, định hình chuẩn mực ứng xử và kiến tạo những hình thái cộng đồng mới trong không gian số.

Kết quả phân tích cho thấy, ảnh hưởng của mạng xã hội đối với văn hóa cộng đồng ở Việt Nam mang tính hai mặt rõ nét. Một mặt, mạng xã hội góp phần mở rộng khả năng kết nối xã hội, tăng cường sự tương tác giữa các cá nhân và nhóm cộng đồng, thúc đẩy tinh thần tương thân tương ái, đồng thời tạo điều kiện thuận lợi cho việc quảng bá và bảo tồn các giá trị văn hóa truyền thống trong bối cảnh hội nhập quốc tế.

Mặt khác, không thể phủ nhận rằng mạng xã hội cũng đang đặt ra nhiều thách thức nghiêm trọng đối với văn hóa cộng đồng, như sự suy giảm giao tiếp trực tiếp, sự biến đổi chuẩn mực ứng xử, hiện tượng bạo lực ngôn từ, sự lan truyền thông tin sai lệch và nguy cơ phai nhạt bản sắc văn hóa dân tộc.

Những biến đổi này cho thấy văn hóa cộng đồng Việt Nam đang đứng trước một quá trình chuyển hóa sâu sắc: từ mô hình cộng đồng truyền thống dựa trên địa vực và quan hệ trực tiếp sang mô hình cộng đồng số dựa trên mạng lưới kết nối và tương tác trực tuyến.

Do đó, vấn đề quan trọng không nằm ở việc phủ nhận vai trò của mạng xã hội, mà là định hướng, quản trị và khai thác hiệu quả không gian số nhằm phục vụ sự phát triển bền vững của văn hóa cộng đồng.

Trong thời gian tới, việc kết hợp hài hòa giữa giáo dục văn hóa số, hoàn thiện chính sách quản lý và phát huy giá trị văn hóa truyền thống sẽ là nền tảng quan trọng để xây dựng một môi trường mạng lành mạnh, nhân văn và giàu bản sắc Việt Nam.

Tác giả: **Đại đức Thích Thiền Như -** *Chánh Thư ký Ban Hoằng pháp GHPGVN TP.Huế*

***

Danh mục tài liệu tham khảo:

[1] Bộ Thông tin và Truyền thông (2025), Báo cáo chuyển đổi số quốc gia năm 2025, Hà Nội.

[2] Castells, Manuel (1996), The Rise of the Network Society, Blackwell Publishers, Oxford.

[3] Kaplan, Andreas M. & Haenlein, Michael (2010), “Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media”, Business Horizons, Vol. 53, No. 1, pp. 59–68.

[4] Lê Ngọc Hùng (2020), Xã hội học truyền thông và đời sống số, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.

[5] Ngô Đức Thịnh (2019), Văn hóa Việt Nam truyền thống và biến đổi, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội.

[6] Nguyễn Quang (2022), “Văn hóa giao tiếp trên mạng xã hội ở Việt Nam hiện nay”, Tạp chí Khoa học Xã hội, số 7, tr. 45–53.

[7] Nguyễn Thị Mỹ Lộc (2021), Giáo dục công dân số trong thời đại chuyển đổi số, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.

[8] Nguyễn Văn Dân (2024), “Văn hóa số và biến đổi xã hội tại Việt Nam”, Tạp chí Nghiên cứu Văn hóa, số 4, tr. 22–31.

[9] Phạm Hồng Tung (2021), “Biến đổi văn hóa trong bối cảnh truyền thông số”, Tạp chí Xã hội học, số 3, tr. 15–27.

[10] Trần Ngọc Thêm (2016), Cơ sở văn hóa Việt Nam, Nxb Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.

[11] Trần Quốc Vượng (2018), Cơ sở văn hóa Việt Nam, Nxb Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.